

Ett och annat om Grubbens gärde.

Detaljer ur Stockholms stads försörjningsväsende.

Som bekant är »Grubbens gärde» den folkliga benämningen på, hvad som officiellt kallas »Stockholms Stads Allmänna försörjningsinrättning,» och det är ej mindre bekant, att den fattige fruktar denna framtidsutsigt för ålderdomen. Att detta ej är en alldeles obefogad känsla, torde komma att framgå af det följande.

I instruktionen för församlingarnas fattigvårdsstyrelse förekommer § 4, mom. 6 angående de utvägar styrelsen har att begagna för fattiges understödjande följande passus:

»att till intagning å hufvudstadens försörjningsinrättningar, i den ordning de för dessa inrättningar utfärdade reglementen bestämma, hänvisa sådana fattiga, som i följd af särskilda olycksfall, anhörigas fränfalle eller andra dylika omständigheter äro i behof af hjälp och icke böra å fattighus intagas.»

Genomläser man §§ 13 och 14 i Allmänna försörjningsinrättningens reglemente och jämför dessa §§ med § 12 i reglementet för Sabbatsbergs fattighus, skall man genast finna, att å båda ställena hjon intagas till följd af remiss från vederbörande församlings fattigvårdsstyrelse, samt att orsakerna till remissen äro enahanda; nämligen medellöshet, sjuklighet, brist på förmåga att sörja för sitt uppehälle samt saknad af anhöriga, hvilka kunna och böra därtill bidraga.

Hvad kan då vara anledningen därtill, att hvarje fattig betraktar det som den djupaste olycka att blifva på sin ålderdom intagen på Allmänna försörjningsinrättningen, under det att den, hvilken hela lifvet igenom släpat sig fram med arbete och försakelse, anser det åtminstone som en fördel, om han på Sabbatsbergs eller Södermalms fattighus i lugn kan tillbringa sina återstående dagar?

Orsakerna äro efter vår mening af tvåfaldig natur. Dels beror detta förhållande på det närvarande tillståndet inom försörjningsinrättningen i motsats mot fattighusen, dels också på

den förstnämnda inrättningens alldeles säregna karaktär. Vårt första påstående, skola vi söka ådagalägga genom skildringen af ett besök på Grubbens gårde.

* * *

Det är en söndag mellan klockan 1—3, eller den tid, då hjonen enligt ett anslag på den yttre porten äga rätt att mottaga besök. Enligt reglementets § 17 skola dessa besök ske i närvaro af betjeningen, men denna barbariska paragraf, hvilken på ett egendomligt sätt för tanken på straffanstalter, efterlefves dess bättre icke.

Vi träda alltså, utan att hindras af vaktmästaren, in på den rymliga gården, som för tillfället är nästan tom, och taga vägen rätt fram till den byggnad, hvilken innehåller logement för den manliga personalen, som icke tillhör sjukvårdsafdelningen.

Själftva byggnaden är stor, och logementen likna hvarandra i den grad, att den, som första gången gör ett besök där, skall ha ganska svårt att i minnet skilja den ena lokalen ifrån den andra. Vi gå emellertid in i det första, det bästa, och finna ett långt, smalt rum, som är fullsatt af tvänne rader med sängar. Den första förnimmelsen träffar luktsinnet och är af den art, att vi afstå från en detaljerad redogörelse. Sängarna äro emellertid placerade en och en, eller två och två, städse med ett mellanrum, som är det minst tänkbara. Lakanen äro i hög grad orena, och de s. k. täckena bestå af ett slags tunna filter af s. k. Boråsväf. Nästan alla bäddar äro upptagna af liggande karlar, som vid vårt inträde ej rest sig upp, utan med en slö likgiltighet betrakta de besökande. Högst få äro sysselsatta med att läsa i någon bok eller tidning, de allra flesta ligga där utsträckta, hängifvande sig åt den enda njutning, hvilken synes stå dem till buds: sömn eller det slags dvala, som liknar sömnen. Vi kasta en blick till venster och ofrivilligt erfar man en rysning, som går genom märg och ben. Raden af bäddar liknar här icke den andra. Ofvanpå hvarje säng är nämligen bygd en annan, så att hvarje säng liksom bildar tvänne våningar. Man känner detta system obehagligt, när man med åtnjutande af all möjlig komfort i öfrigt tvingas att underkasta sig det under en natts sjöresa. Men dessa människor bo här, i trots af den karaktär af tillfällig understödsanstalt, som denna försörjningsinrättning egentligen har, år efter år. Och det enda, som kan förmå dem att härda ut, är den i sanning sorgliga omständigheten, att en stor del af dessa hjon säkert skulle hafva det ännu sänre utanför inrättningen.

Vi vända oss på måfå till en gammal man, som, när vi passera, rest sig upp från sin bädd. Han ligger på en af de

undre bäddarna och sitter nu krokig och framåtlutad för att ej stöta hufvudet emot sängbotten öfver honom.

— Hur länge har ni varit här? fråga vi.

— Tolf år, svarar han likgiltigt och ser upp från den plats, där han kanske kommer att dö ensam någon dag, då logementet är tomt, medan kamraterna sysselsätts ute på arbete, eller någon natt, då olyckskamraterna, som det egna lidandet förslöat, sofva omkring honom — såvida han ej dessförinnan blifvit flyttad på sjukvården och där får lära känna renlighet och åtminstone äga en fristående bädd.

Tolf år i detta fängelse!

Vi passera rum efter rum, och de äro sig alla lika. Vi klättra upp för stentrapporna och finna hela huset fylldt af dessa olyckliga. Det mest egendomliga är, att man ser ansigten, på hvilka brottet och lasten tryckt en omisstkännelig prägel bredvid ansigten, hvilka ej tyda på annat än umbäranden och förtviflans likgiltighet. Det är en trist syn, som framkallar frågor af alla slag, frågor, man ej får besvarade hvarken i reglementet eller i instruktionen för inrättningens tjänstemän.

Men ännu ytterligare skärpes det hemska intrycket, när man vid slutet af denna vandring kommer högst upp under takåsen. Det logement, som här är beläget, trotsar hvarje beskrifning. Hela vinden är nämligen inredd till ett logement, och när man kommer in i detta, stannar man verkligen af häpnad. Naturligtvis råder en ständig halfskymning inne i detta ohyggliga näste. Rummet upplyses genom fönster, som äro uttagna ur själfva taket och insläppa en sparsam belysning, träffande de bäddar, som placerats utmed själfva takresningen eller närmast däromkring. Men i midten af rummet, där dessutom för beredandet af flera liggplatser det förut omtalade systemet af dubbelsängar i höjden blifvit användt, där råder det egyptiska mörkret.

Man undgår ej att i tanken jämföra dessa olyckligas belägenhet med verkliga fångars. Jämförelsen lämnar efter sig en underlig uppfattning af rättvisan.

Detta stora rum lämnar plats för 60 personer. Vid vårt besök voro 6 af dessa platser vakanta, och det hela gjorde intryck af en tillfällig barack efter en eldsvåda i stor skala. I fråga om köket hafva på de sista åren vigtiga förbättringar blifvit gjorda, särskildt därigenom att man fått tvänne köksdepartement: det ena afsedt för sjuk- och dårhus-afdelningen, det andra för de vanliga hjonen. Likaså har vederbörande låtit inreda en ny asyl för sinnessjuka, något som minst sagdt var af behovet påkalladt. Redan tidigare har man vidtagit reformer i fråga om själfva sjukvårdsafdelningen, hvadan denna företer ett helt annat utseende än försörjningsafdelningen. Det är blott skada, att kändedomen om förhållandena på Grub-

bens gärde för resten hos de fattiga inplantat en skräck äfven för det där förlagda sjukhuset, något som — i förening med den hos fattiga ej ovanliga fördomen mot sjukhus i allmänhet — gör att mången hellre ligger sjuk utan omvårdnad än låter sig föras dit. Ordspråket »Den som blir med ett sedd, blir för tio hädd», torde här i rik mån få sin bekräftelse.

Den andra anmärkningen mot försörjningsinrättningen, hvilken i det föregående blifvit framställd, låter sig innefattas i den frågan: »Äro hjonen på Grubbens gärde att betrakta som förbrytare eller som fattighjon?» och denna anmärkning gäller mera än blott kommunens försummelse i fråga om snygghet samt sammanpackningen af människor på ett sätt, som moderna fordringar ej skulle tillåta med kreatur. Denna anmärkning gäller själfva systemet och tillvägagåendet vid hjonens intagande på »Grubbens gärde».

Det är nämligen en känd sak, att på Grubbens gärde intagas, icke blott personer af den art, som i ofvan citerade reglementsparagrafer antydts, utan äfven individer, som stå på gränsen af brottslighetskategorien och ej enligt gällande lag kunna inspärras vare sig i fängelser eller tvingas till arbetshus. Det är lösdrivare, som ej blifvit förvunna till, men äro skäligen misstänkta för brott, personer, som tjänat ut sin strafftid och ha svårt att få arbete, på kvinnoafdelningen ett ej ringa antal f. d. prostituerade o. s. v.

Antag att en person söker sig till fattighuset och på grund af bristande utrymme (något som är ganska vanligt) förvisas till en väntetid på »försörjningen». Vi hafva förut sett, att en dylik väntan kan blifva ganska lång. Är det då rättvist, att han skall underkastas dels ett reglemente, hvilket synes afpassadt för mer eller mindre tvifvelaktiga existenser, dels ett umgänge, hvilket för en hederlig människa lindrigast sagdt bör vara högst obehagligt? På Grubbens gärde vistas dessutom faktiskt många på grund af tillfällig arbetslöshet, tillfälliga åkommor, som väl ej gifva dem plats på sjukvården, men dock göra dem för en tid oförmögna till arbete. Dessa utskrifvas efter någon tid och återsändas till samhället. Frånsedt det inhumana, hvilket ligger i att inspärras i lag med brottslingar, därför att man är fattig — kan det verkligen anses lämpligt, att oförvitliga personer genom ett dylikt kasernsystem rent af uppfostras till vanheder och därmed sammanhängande bristande moralisk känsla? Kasernsystemet är förvisadt från våra fängelser, men det florerar på Grubbens gärde — endast med den skilnaden att hederliga fattiga tvingas att deltaga däri.

Försörjningsinrättningen är som bekant förenad med skyldighet för arbete. Och härom är intet att säga. Men reglementet föreskrifver, att hjonen ej få begagna egna kläder och att de ej få gå ut utan permission.

Att hjonen i olikhet mot, hvad som är fallet vid Sabbatsbergs fattighus, ej få gå ut utan permission, står naturligtvis i samband med deras skyldighet att arbeta. Detta vore alldeles i sin ordning, ifall förbudet endast gälde arbetstimmarna. Men när det dessutom gäller äfven hjonens lediga tid — inklusive söndagen — då kan man ej förklara denna anordning annat än som en åtgärd mot individer, hvilka blifvit intagna på grund af en eller annan förseelse. Tillämpadt på oförvitliga personer, hvilka kommit hit till följd af nöd, gör ett sådant förbud dessa till fångar, ej blott i fråga om klädedrägt, utan i fråga om rättigheter. Och vi finna det icke i sin ordning, att fattigvården, hvilken i öfrigt oftast tillämpa så humana principer, skall hafva under sitt kommando en inrättning, hvars inre förhållanden i så hög grad kontrastera mot allt, hvad vår tid lärt oss om skyldigheten mot nödställda likar — och icke blott vår tid, utan vår religion.

Denna institution, hvilken inom sina murar rymmer öfver 1200 individer, är genom sin dubbla egenskap af straffanstalt och fattigvårdsanstalt en komplett abnormitet. Och det är en offentlig hemlighet, att den tillgodoser hjonens yttre behof på ett sätt, hvilket kan sägas belägga äfven den oförvållade fattigdomen med straffpåföljd.

* * *

När man genomgått hela den bristfälliga fattigvårdsinrättningen, som i dagligt tal kallas för Grubbens gårde, är man i allmänhet böjd för att tro, att den skall vara ensamstående i sitt slag, eller med andra ord, att den skall vara ensam om de abnormiteter, hvilka dess skötsel och reglemente förete. Detta är dess bättre också på sätt och vis förhållandet.

Emellertid har man icke uttömt historien om Stockholms stads allmänna försörjningsinrättning endast genom ett besök ute på Grubbens gårde. Behofvet af försörjning är i en stad af Stockholms folkmängd ty värr så stort, att lokalerna vid Fleminggatan icke räcka till för att tillfredsställa desamma. Följden häraf har blifvit den, att man af omständigheterna tvingats att till försörjningsinrättningen upprätta filialer eller annex, och dessa annex äro af den beskaffenhet, att vistelsen på Grubbens gårde kan anses eftersträfvansvärd, om man jämför den med de förhållanden, under hvilka hjonen på filialerna tvingas att framläpa sin beklagansvärda tillvaro.

Annexen äro för närvarande två och af dessa har det, som är beläget vid Östgötagatan blifvit utrymdt, och hjonen flyttade till Bondegatan 22. Det kan emellertid vara af intresse att erinra om tillståndet vid den förra för blott ett par år sedan.

En promenad genom logementerna var då tillräcklig att öfvertyga om detta sorgliga sakförhållande.

Filialen var belägen vid n:o 49—51 Östgötagatan. Den innehade samma lokal som den forna »militärsörjningen», hvilken har en särskild plats i allmänna försörjningsanstaltens historia.

Genom en mörk, vederbörligen vaktad port inträder man på en gård, belägen bakom ett plank, och själfva gården, som är rymlig och ljus, företer genom sina små träd och planteringar särdeles vid sommartid en relativt angenäm anblick. På denna finnas en större och åtskilliga smärre byggnader, hvilka alla se tämligen förfallna ut. Deras utseende kontrastera egendomligt mot det behagliga intryck, besökaren får af själfva gårdsplanen.

I dessa byggnader voro vid den tidpunkt, som antyddes, inlogerade de till försörjning emottagna hjon, hvilka icke kunnat få plats på själfva hufvudinrättningen vid Fleminggatan. I början bodde dessa här till växlande antal endast cirka fyra månader under den strängaste vintern. Sedermera utskrefvos de från inrättningen och begagnade sig då af de ökade tillfällena till arbetsförtjänst, som den blidare årstiden skänker. Det synes, som om man då företrädesvis till annexet förvisade sådana individer, om hvilka man kunde antaga, att de skulle äga förmåga att åtminstone under en del af året försörja sig själfva.

På den sista tiden, då denna filial var i bruk, hade emellertid annexets hjon vistats där året rundt, och deras antal belöpte sig vid det besök undertecknad då gjorde där, till 215, fördelade på 8 logement. Ett af dessa var jämförelsevis tilltalande. Det lämnade nämligen plats endast för fyra bäddar, och dessas innehafvare kunde med allt skäl skatta sig lyckliga. Vi kommo in i detta rum, som ej var belamradt med öfverflödiga möbler eller bekvämligheter. Golfvet var orent, bäddarne visade en häpnadsväckande smuts, och en kanariefågel, som lämnat sin bur och flög omkring i rummet, gjorde på detta ställe ett egendomligt intryck. Den vittnade om människans outrotliga behof efter att dock äga något vid hvilket hon kan fästa sina tankar och sitt intresse. Men när vi kommo in i detta rum, drogo vi, i trots af dess allt annat än behagliga utseende, en suck af lättnad. I den grad ohyggliga voro de logement, vi förut hade passerat.

Vid annexet till Grubbens gårde var nämligen principen — och vi antaga att den var liksom att den ännu är nödvungen — att använda hvarje alnsbredd i ett rum, där en människa öfverhufvud kan ligga, genomförd till det yttersta. Det vore dessutom orätt att säga, att man endast begagnat sig af rummens längd och bredd. Att äfven höjden kan användas, faller den besökande genast i ögonen. Vi veta, att redan vid Grubbens gårde metoden att bygga en säng öfver en annan fått en vidsträckt tillämpning. Men vid annexet var

den genomförd med oblidkelig konsekvens. Med undantag af det förut omnämnda lilla rummet för 4 personer, voro alla rummen fullproppade med bäddar *i höjden*, alldeles som i en ångbåtshytt, endast med den skilnaden att all tanke på ångbåtens renlighet syntes vara öfvergifven. Vidare var det så trångt emellan dessa bäddar, att en person jämt och rätt kunde gå fram emellan dem. I vissa rum var det dessutom så lågt i taket, att man mycket bekvämt kunde sitta på den öfversta bädden och stöta handen i taket. Den som beskriver detta är af hänsyn till läsarens nerver tvungen att afstå från att beskriva den förfärliga stank, som rådde i dessa logement och som dess invånare tvingades att dag efter dag uthärda och vänja sig vid — med hvilka känslor af tacksamhet mot sin välgörare kommunen, lämna vi osagdt.

Naturligtvis finnas i detta etablissement icke de arbetsgårdar och verkstadssalar, hvilka på Grubbens gårde under dagen samla flertalet af de där inhysta hjonen. Icke desto mindre tillämpas vid annexet samma reglemente som vid så att säga moderkupan, hvarifrån denna biflock af olyckliga svärmat ut, då den andra blifvit öfverfull. De få icke gå ut i staden, utan permission, och de kunna ej få annat arbete än att repa drel, piska mattor o. d.

Följden häraf är lätt att inse. På morgonen stiga de upp för att ordna sina bäddar och kläda sig. Därefter ropas »mat». Och i olika lag gå de ned i den gemensamma matsalen för att undan för undan intaga den föda, som färdiglagad skickats från allmänna försörjningsinrättningen. Matsalen består af en f. d. källare, dit man stiger ned utför några trappsteg af sten på ett golf af sten, öfver hvilket hvälfva sig väggar likaledes af sten. Denna uppvärms med en kamin och får under den kalla årstiden så godt som intet dagsljus, emedan man då måste hålla dörren stängd för kylan, och den enda dagern kom genom en diminutiv fyrkantig glugg. Den var då upplyst af fotogénlampor, som hängde i taket. På grund af matsalens litenhet måste måltiderna intagas relativt hastigt. Det var nämligen ej mindre än 6 matlag, som skulle aflösa hvarandra. Och när måltiden var slut, fans ingen annan resurs än att gå och drifva på gården eller återvända till logementerna. De flesta välja naturligtvis af ren likgiltighet det senare, lägga sig åter på sina bäddar och förblifva där, till dess att vid middagstiden ropet på mat förnyas. Ännu en gång upprepas samma procedur, hvarefter bäddarna återigen intagas. Detta räcker, till dess att det blir tid att äta kvällsvard, då naturligtvis matvandringen för tredje gången försiggår. Sedan kommer natten, då människan plägar sofva. Enda skilnaden mellan natt och dag synes för dessa olyckliga bestå däruti, att om

natten sömnen eller den slöa dvalan icke afbrytes af några måltider.

Kom man in i ett af dessa logement och kunde förmå sina luktnerver att en stund uthärda den hemska stanken, måste man snart finna verkan af detta system. Naturligtvis afbrytas vid en främmandes inträde genast alla samtal. Af hvad art dessa i regeln äro, torde för öfrigt ej vara svårt att föreställa sig. Men det dystraste intrycket får man af den kompletta likgiltighet, hvilken synes behärska de individer, som en längre tid lefvat på detta sätt. De ligga på sina bäddar som inspärrade djur och deras ansigten uttrycka en fullkomlig apati för allt, som passerar omkring dem. De vända ej ens hufvudet för att betrakta den besökande, och deras drag skvallra om en slö hopplöshet utan gräns.

Hur skall det också kunna vara annorlunda? En fånge i sin cell bör för dessa olyckliga vara en afundsvärd människa.

* * *

Hvarför — kan man fråga — ägnar emellertid förf. en så lång skildring som den, hvilken rör ifrågavarande annex, åt en institution, hvilken redan upphört att finnas till? Den är utdömd af vederbörande, hjonen äro redan förflyttade till lokalen vid 22 Bondegatan, — hvad angår oss då dessa minnen från forna tiders barbari?

De angå oss först och främst därför, att lokalen fins kvar och att, i händelse af en stark tillströmning af fattiga, ingen annan råd finnes än att använda, hvad som fins. Vederbörande — såväl fattigvård som styresmän — önska ingenting högre, därom har man allt skäl att vara förvissad, än att det skall vara dem möjligt att använda det lilla utrymme, som fins, till det bästa för individerna. Men Stockholms folkmängd, — och i följd däraf dess fattiga — ökas med hvarje år, arbetsbrist, bostadsbrist m. m. göra sitt till för att ännu ytterligare skärpa nöden. Och vi äga ingen garanti för, att ej nästa vinter de gamla förhållandena vid Östgötagatan änyo komma att upprepas.

Vidare angår oss det forna tillståndet där af en annan och vida mera påtaglig synpunkt. Om man från den föregående skildringen borttager en del af hvad som blifvit sagdt om utrymmet, och följaktligen något minskar atmosfärens *grad* af snusk, så är förhållandet vid Bondegatan ej så särdeles mycket bättre, än hvad det var i de gamla logementen, hvilka nu äro utrymda. På det nya stället är det högre i tak, — åtminstone mestadels — där är äfven större plats mellan sängarna. Dock fins i ett rum — det största — plats för öfver 70 individer. Men systemet är i öfrigt detsamma. Snusket, vanvårdnaden, bristen på arbetslokaler, det djuriska slöandet dygnet

om på britsarna — alltsammans är sig likt. Och hvad har man vunnit? Jo, man har åstadkommit ett palliativ, som ser bra ut på papperet, men som innerst karakteriserar det moderna samhällets grymhet. Man ser, att det gamla är på tok. Man söker ersätta detta med ett nytt. Men när det gäller fattigdomen, sker detta i den grad motsträfvigt, att man gör, hvad man för skam skull ej kan undvika. Resten låter man vara.

Stockholm liknar i detta fall en person hvilken lefver i lyx, men låter sina fattiga anhöriga i hemlighet förkomma. Det är naturligt, att den genomgripande reform, som här vore af nöden, skulle kosta pengar. Men hvad ha vi ej kostat på oss under de sista åren, när det gällt belysning, gaturegleringar, nya anläggningar och missionhus? Skulle det ej vara på tiden, att vi gjorde litet ljust också åt våra fattiga — och rent i våra samveten?

Gustaf af Geijerstam.
